

Een sterke digitale rechtsstaat

Autoriteit Persoonsgegevens: onafhankelijk toezicht op de bescherming van persoonsgegevens als onderdeel van de basisinfrastructuur van de digitale rechtsstaat

Grondrechten vormen de kern van onze rechtsstaat. Ze bieden mensen zekerheden voor een vrije, veilige en rechtvaardige samenleving. Zo zorgen grondrechten ervoor dat mensen zichzelf kunnen zijn, zich veilig voelen en dat ze niet worden gediscrimineerd. Zowel in de ‘echte’ wereld als in de digitale wereld. Alle grondrechten zijn van gelijke waarde, maar in de digitale rechtsstaat is het grondrecht op bescherming van persoonsgegevens van bijzonder belang, omdat dit helpt tegen inbreuken op andere grondrechten. Voor Nederland is dit extra relevant, omdat wij een van de meest gedigitaliseerde landen van Europa zijn. De onafhankelijke toezichthouder op de bescherming van dit grondrecht (de Autoriteit Persoonsgegevens, AP) moet een vitaal onderdeel kunnen zijn van de basisinfrastructuur – het fundament – van de digitale rechtsstaat.

Een beschermende rechtsstaat

De Staatscommissie rechtsstaat concludeerde eerder dit jaar dat het functioneren van de rechtsbescherming is aangetast. En dat de overheid de belofte van de rechtsstaat heeft geschonden: mensen waren onvoldoende beschermd. Om de rechtsstaat te versterken en de mensen beter te beschermen, is het volgens de staatscommissie noodzakelijk om fors te investeren in rechtsbescherming. Alleen zo kunnen we groot onrecht, zoals de AP constateerde bij de affaire van de kinderopvangtoeslag en bij DUO, voortaan voorkomen.

Ook in het regeerprogramma wordt stilgestaan bij het versterken van de rechtsstaat, met een prominente rol voor grondrechten en aandacht voor rechtsbescherming en gelijke toegang tot het recht. Dit is ook in lijn met de conclusies van de parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening. Die concludeerde dit jaar dat bij de bestrijding van fraude de rechtsstaat terzijde is geschoven. En dat er sprake is geweest van schending van grondrechten, waaronder het grondrecht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer en het grondrecht op gelijke behandeling.

De digitale wereld weer binnen de rechtsstaat krijgen

De AP staat volledig achter de conclusies van de Staatscommissie rechtsstaat en de parlementaire enquêtecommissie. De AP pleit voor een versterking van niet alleen de rechtsstaat op zich, maar ook van de digitale rechtsstaat. Dit gebeurt op EU-niveau al door de introductie van een hele reeks aan nieuwe digitale wet- en regelgeving. De AP houdt daar in Nederland toezicht op, om er zeker van te zijn dat niemand tussen wal en schip valt. Ook geeft de AP voorlichting over dergelijke wetgeving, om ervoor te zorgen dat mensen en organisaties weten waar deze wetgeving om draait en wat het voor ze betekent in de praktijk.

Het onzichtbare zichtbaar maken

Mensen lopen nog steeds onnodig hoge risico's, juist ook op die plekken waar mensen geen andere keuze hebben dan het verstrekken van hun persoonsgegevens. Het toeslagenschandaal en DUO zijn helaas slechts twee voorbeelden. Er zijn nog veel meer algoritmes bij de overheid waarvan het bestaan onbekend is, of de werking onvoldoende gecontroleerd is. Daarnaast vraagt de stormachtige ontwikkeling van nieuwe technologieën, zoals kunstmatige intelligentie (AI), om extra waakzaamheid. De beheersing van

de risico's van AI-systemen gaat niet in hetzelfde tempo als de ontwikkelingen zelf. Incidenten met AI, van welke aard of grootte dan ook, zitten daarmee in een klein hoekje.

De AP heeft een belangrijke beschermende functie bij de toegang tot het recht, vooral waar dit voor mensen zelf soms lastig of zelfs onmogelijk is. Dit is al snel zo bij persoonsgegevens. Wordt bijvoorbeeld je fiets gestolen, dan merk je dat. Maar worden je persoonsgegevens buitgemaakt bij een hack, dan merk je dit doorgaans pas veel later en is de schade vaak vele malen groter. Zo werkt het ook met algoritmes: als mensen niet weten dat zij door een algoritme zijn geprofileerd als (mogelijke) fraudeur, kunnen zij hier ook niet tegen in verweer komen. Het risico bestaat dat mensen worden teruggebracht tot een verzameling datapunten. Willen we mensen goed beschermen, dan moeten we de digitale wereld dus weer binnen de rechtsstaat zien te krijgen. En het onzichtbare zichtbaar maken. Hiervoor zet de AP zich dagelijks in.

Een sterker fundament is nodig

Op dit moment kan de AP echter door gebrek aan middelen niet goed genoeg haar werk verrichten en kan zij niet alle wettelijke taken betekenisvol uitvoeren. Zelfs aan de meest basale eis die door de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG), de Richtlijn gegevensbescherming rechtshandhaving (RGR) en het Hof van Justitie wordt gesteld aan het behandelen van klachten van mensen, namelijk dat die *'met de nodige voortvarendheid en zorgvuldigheid moet worden onderzocht'*, voldoet de AP momenteel niet. Daar komt bovenop dat de AP door een verscheidenheid aan (technologische) ontwikkelingen te maken heeft met een steeds groter wordend toezichtsdomein. Zonder de juiste middelen kan de AP de groei van haar toezichtsdomein onvoldoende het hoofd bieden.

En helaas blijkt uit de Rijksbegroting over 2025 dat het kabinet niet van plan is om meer geld uit te trekken voor de AP. Hiermee belemmert het kabinet het versterken van de basisinfrastructuur van de rechtsstaat. Terwijl dat juist het fundament is waarop voortgebouwd moet worden om tot een sterke (digitale) rechtsstaat te komen.

De AP versterken betekent de rechtsbescherming en de digitale rechtsstaat versterken. Daarvoor moet het budget van de AP vanaf 2025 verhoogd worden met structureel € 15 miljoen per jaar tot in ten minste 2027. Zo komt het budget van de AP in drie jaar tijd ongeveer gelijk aan wat de parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening aanbeveelt. Die stelt dat het budget van de AP moet worden verhoogd naar tenminste € 100 miljoen per jaar.¹

	2024	2025	2026	2027	2028	2029
Budget AP volgens Rijksbegroting 2025	€ 45,198 mln.	€ 49,001 mln.	€ 49,329 mln.	€ 49,169 mln.	€ 49,168 mln.	€ 48,168 mln.
Voorgesteld budget AP op basis van intensivering voor toezicht op AVG en RGR	€ 45,198 mln.	€ 64,001 mln.	€ 79,001 mln.	€ 94,001 mln.	€ 100 mln.	€ 100 mln.

¹ Deze tabel geeft de benodigde groei aan op basis van intensivering voor het toezicht op de AVG en RGR, exclusief de uitbreiding die is toegezegd voor extra taken. Huidige toezeggingen op het budget van de AP betreffen extra taken en zijn geen vergroting van het budget.

De Tweede Kamer heeft al een motie aangenomen waarin het belang wordt onderstreept van het opvolgen van de aanbevelingen van de parlementaire enquêtecommissie. De motie-Stultiens c.s. stelt dat de *'overheid er alles aan moet doen om te voorkomen dat een volgend schandaal morgen weer kan gebeuren'*, en *'de regering wordt verzocht op korte termijn met een reactie te komen op het rapport en hierbij varianten naar de Kamer te sturen hoe de aanbevelingen opgevolgd kunnen worden.'* Tot nu toe heeft het kabinet dit echter nog niet gedaan. Dit belemmert het versterken van de AP en daarmee het versterken van de (digitale) rechtsstaat.

De basis op orde brengen

Als we de rechtsstaat willen versterken, moeten we stappen zetten. Dit begint bij het versterken van het fundament van de rechtsstaat, de basisinfrastructuur. Daarvan is de AP onderdeel, als grondrechtenbeschermers in de digitale wereld. Het is hiervoor essentieel dat de AP goed kan functioneren. En dat het kabinet en de Tweede Kamer als medewetgever gehoor geven aan de aanbevelingen van de parlementaire enquêtecommissie. Mensen moeten niet langer gereduceerd worden tot datapunt, maar zonder voldoende middelen en slagkracht kan de AP zich hier niet goed genoeg voor inzetten. En kan de AP niet eens aan de basaalste eisen van goed toezicht voldoen. Zolang dat zo blijft, is de basis niet op orde, kunnen we niet toewerken naar een sterke (digitale) rechtsstaat en adequate bescherming van mensen in heel Nederland en blijft de belofte van de rechtsstaat gebroken.